

Мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг холландын онолыг ашиглан тодорхойлсон нь

Нацагдорж Далайсайхан

Мандах Их Сургууль

Доржсүрэн Түвшинжаргал

Мандах Их Сургууль

Мөнхбаяр Ганхөлөг

Мандах Их Сургууль

<https://journal.mnier.mn>

Санал болгож буй эшлэл:

Далайсайхан, Н., Түвшинжаргал, Д., Ганхөлөг, М. (2026). Мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг Холландын онолыг ашиглан тодорхойлсон нь. *Боловсролын судалгааны Монголын сэтгүүл*, Тусгай дугаар. <https://doi.org/10.56380/mjer.si.2026.05-07>

Determination of Career Choice Trends Based on John L. Holland's Theory

Dalaisaikhon Natsagdorj

Mandakh University

Tuvshinjargal Dorjsuren

Mandakh University

Gankhulug Munkhbayar

Mandakh University

To cite this article:

Dalaisaikhon, N., Tuvshinjargal, D., Gankhulug, M. (2026). Determination of Career Choice Trends Based on John L. Holland's Theory. *Mongolian Journal of Educational Research*, Special Issue. <https://doi.org/10.56380/mjer.si.2026.05-07>

The International Journal of Studies in Education and Science (IJSES) is a peer-reviewed scholarly online journal. This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Authors alone are responsible for the contents of their articles. The journal owns the copyright of the articles. The publisher shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of the research material. All authors are requested to disclose any actual or potential conflict of interest including any financial, personal or other relationships with other people or organizations regarding the submitted work.

This is an open access article under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License

Мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг Жон Л.Холландын онолыг ашиглан тодорхойлсон нь

Нацагдоржийн Далайсайхан, Доржсүрэнгийн Түвшинжаргал, Мөнхбаярын Ганхөлөг

Өгүүллийн мэдээлэл

Түүх:

Хүлээн авсан: 2026.04.12

Засаж сайжруулсан: 2026.05.07

Хэвлэхийг зөвшөөрсөн: 2026.08.28

Түлхүүр үг:

Мэргэжил

Сонирхол

Хэв шинж

Хандлага

Үнэлэмж

Карьер

ХУРААНГУЙ

Мэргэжил сонголт нь хүний ирээдүйн амьдрал, нийгмийн байр суурь, амжилтад шууд нөлөөлдөг чухал шийдвэрийн нэг. Мэргэжил сонголтоо буруу хийх нь хувь хүн талаасаа сэтгэл ханамжгүй байдал, сургуулиа орхих, ажил мэргэжилдээ дургүй, мэргэжлээрээ ажиллахгүй, ажилласан ч карьер өсөхгүй байх, харин нийгэм талаасаа хүний нөөцийн тэнцвэргүй байдал үүсгэх, ажилгүйдэл нэмэгдэх, эдийн засгийн үр ашиг буурах, ажлын байрны тогтворгүй байдал, хүний нөөцийн эрэлт нэмэгдэх, боловсролын системд итгэх итгэл буурах гэх мэт сөрөг нөлөөллийг нэмэгдүүлж байна. Энэхүү өгүүллээр мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг Жон Л. Холландын мэргэжил сонголтын онол (RIASEC Theory)-д тулгуурлан гаргасан ба оролцогчдын 57.8 хувь нь өөрийн мэргэжлийн хэв шинждээ тохирсон мэргэжлээ сонгон суралцаж, 42.2 хувь нь өөрт тохирсон мэргэжлээ сонгоогүй нь харагдлаа. Хөтөлбөрөөр нь авч үзвэл, нягтлан бодох бүртгэл хөтөлбөрийн хувьд хэв шинж тохирсон байдал нь 76.9, банк санхүүгийн хөтөлбөрийн хувьд 57.3 хувь боловч программ хангамж, мэдээллийн систем хөтөлбөрөөр суралцагчдын хэв шинж тохирсон байдал 31.7 хувь байгаа нь судалгаанд оролцогчдын дийлэнх хувийг тохирсон хэв шинжтэй нийцэхгүй байгааг харуулж байна.

Энэхүү өгүүлэл нь Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 Олон улсын лицензээр хамгаалагдсан болно

Холбоо барих зохиогч:

Нацагдорж Далайсайхан

Мандах Их Сургууль, Суурь шинжлэх ухаан, инженерчлэлийн тэнхим

Email: ndalaisaikhana@mandakh.edu.mn

Determination of Career Choice Trends Based on John L. Holland's Theory

Dalaisaikhana Natsagdorj, Tuvshinjargal Dorjsuren, Gankhulug Munkhbayar

Article information

Article history:

Received: Apr 12, 2026

Revised: May 07, 2026

Accepted: Aug 28, 2026

Keywords:

Profession/Occupation

Interest

Personality Type

Attitude

Value

Career

ABSTRACT

Career choice is one of the most important decisions that directly influences a person's future life, social status, and success. Making an incorrect career choice can lead, at the individual level, to dissatisfaction, dropping out of school and losing time, disliking one's profession, not working in the chosen field, or experiencing limited career growth even when employed in that field. At the societal level, it can result in an imbalance in human resources, increased unemployment, reduced economic efficiency, job instability, higher employee turnover, and declining trust in the education system. This study analyzes career choice trends based on John L. Holland's career choice theory (RIASEC Theory). The findings show that 57.8% of participants are studying in a field that matches their professional personality type, while 42.2% have not chosen a career that suits them. By program, the fit rate for accounting programs is 76.9%, and for banking and finance programs it is 57.3%, but the fit rate for software and information systems programs is 31.7%, indicating that the majority of the study participants do not fit the fit rate. When individuals select and pursue a profession that aligns with their personal characteristics, they are more likely to achieve success and experience satisfaction in their work.

This is an open access article under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Corresponding author:

Dalaisaikhana Natsagdorj

Mandakh University, Sciences and Engineering Department

Email: ndalaisaikhana@mandakh.edu.mn

УДИРТГАЛ

Өнөөгийн хурдацтай өөрчлөгдөж буй нийгэм, хөдөлмөрийн зах зээлийн нөхцөл байдалд мэргэжил сонголтыг өөрийн сонирхол, авьяас, чадварт тулгуурлан сонгохоос гадна хариуцлагатай, олон талын судалгааны үр дүнд үндэслэн шийдвэрээ гаргахын ач холбогдол улам бүр нэмэгдэж байна. Мэргэжил сонголт нь зөвхөн ирээдүйн ажил мэргэжил, тухайн мэргэжлийн ирээдүйн чиг хандлага, насжилт төдийгүй хувь хүний хөгжил, амьдралын чанар, сэтгэл ханамж, нийгэмд эзлэх байр суурь зэрэг олон хүчин зүйлтэй салшгүй холбоотой чухал шийдвэр юм. Гэтэл мэргэжил сонголтын үйл явц нь ихэнхдээ зохион байгуулалтгүй, мэдээлэл дутмаг, хувь хүний онцлогийг үл харгалзан хийгддэг нь амьдралын туршид буруу сонголтын сөрөг үр дагаврыг авч ирэх магадлалыг өсгөдгөөс гадна нийгэмд учруулах сөрөг нөлөөлөл ч үүнийг даган нэмэгдэж хөдөлмөрийн зах зээлд тогтворгүй байдлыг үүсгэх хандлагатай байдаг.

Тухайлбал: 2025 онд Монгол Улсад 15-24 насны залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин 11.7 хувь байсан нь өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад өндөр үзүүлэлт хэвээр, залуучуудын 80.0 орчим хувь нь албан бус салбарт ажиллаж байгаа нь хөдөлмөрийн зах зээл дэх тогтворгүй байдлыг илтгэж байна (ILO, 2026). Мөн 2025 оны 06 дугаар сарын байдлаар нийгмийн даатгалд хамрагдагчдын тоо өмнөх оны мөн үеэс 12.6 хувиар буурсан нь ажлын байрны тогтворгүй байдлыг илтгэж байна (Монгол банк, Инфляцын тайлан “Хөдөлмөрийн зах зээлийн төлөв байдал”). Эдгээр асуудлыг шийдвэрлэх, залуусын мэргэжил сонголтыг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, хувь хүний зан төлөв, хүсэл сонирхолд нийцүүлэн чиглүүлэхийн тулд сэтгэл судлалын онолуудыг боловсролын орчинд үр дүнтэй ашиглах шаардлага бий болсон.

Мэргэжил сонголтын шинжлэх ухааны үндэслэлтэй онолуудыг авч үзвэл:

Дональд Суперийн мэргэжлийн хөгжлийн онол (Donald Super's Career Development Theory): Энэ онолын гол үзэл санаа нь “Мэргэжил сонголт бол хувь хүний өөрийгөө танин мэдэхүй, сонирхол, үнэт зүйл, амьдралын туршлага, үүрэг хариуцлагын хүрээнд хөгжиж, өөрчлөгдөж байдаг насан туршийн үйл явц юм” гэж тодорхойлсон ба “Өөрийгөө танин мэдэхүй”-г онцгойлон чухалчилдаг бөгөөд хүн өөрийгөө хэрхэн харж, ойлгож байна вэ гэдэг нь түүний мэргэжил, ажлын сонголтод шууд нөлөөлдөг гэж үздэг (Дональд Супер. 1980).

Фрэнк Парсонсын “Шинж чанар ба хүчин зүйлийн онол” (Trait and Factor Theory): Энэ онол нь мэргэжил сонголтын хамгийн эртний, сонгодог онолуудын нэг бөгөөд өнөөг хүртэл карьер зөвлөгөө, мэргэжлийн чиг баримжаанд өргөн хэрэглэгддэг. Үндсэн санаа нь мэргэжил сонголт зөв хийхийн тулд хувь хүний онцлог шинж, тухайн мэргэжлийн шаардлагыг харьцуулан тохируулж, хамгийн тохиромжтой “таарч тохирох байдлыг” олох явдал юм гэж 1909 онд хэвлэгдсэн "Choosing a Vocation" номдоо энэхүү онолыг дэвшүүлсэн (Фрэнк Парсонс. 1909).

Жон Крумболтцын мэргэжил сонголтын шийдвэр гаргах нийгмийн суралцахуйн онол (Social Learning Theory of Career Decision Making): Үндсэн санаа нь мэргэжил сонголт гэдэг нь тухайн хүний амьдралын туршлага, орчны нөлөө, сургалт, санамсаргүй тохиолдол зэргээс хамаарсан тасралтгүй үйл явц юм гэж үзсэн. Өөрөөр хэлбэл өөрийгөө хөгжүүлэх боломжийг нээлттэй байлгах, туршлага хуримтлуулах чухлыг онцлохоос гадна “Амьдралд тохиолдсон санаандгүй үйл явдлууд ч таны карьерын чиглэлийг өөрчилж чадна. Гэхдээ та үүнийг хүлээж авч, боломж болгож сурах хэрэгтэй” гэж үзсэн (Жон Крумболтц. 1979).

Лент, Браун, Хакетын нийгмийн танин мэдэхүйн карьерын онол (Social Cognitive Career Theory-SCCT): Энэ онол нь Альберт Бандурагийн Нийгмийн танин мэдэхүйн онол дээр үндэслэсэн. Үндсэн санаа нь мэргэжил сонголт, карьер төлөвлөлт, гүйцэтгэл зэрэг нь хүний өөртөө итгэх итгэл, зорилго, туршлага, орчны дэмжлэг болон саад зэрэг нь харилцан хамааралтай байна гэж үзээд сургалтын туршлага, өөртөө итгэх итгэл ба үр дагаврын хүлээлт, сонирхол, зорилгоо тодорхойлох, карьерын шийдвэр, үйл ажиллагаа гэсэн хүчин зүйлүүд нь харилцан уялдаатай байна гэж үзжээ (Lent, R.W., Brown, S.D., & Hackett, G. 1994).

Гинзбергийн карьерын хөгжлийн онол (Ginzberg's Theory of Career Development): Энэхүү онол нь мэргэжил сонголт бол хугацаа өнгөрөхөд хувь хүний хувийн болон нийгмийн орчны хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр өөрчлөгдөж байдаг динамик үйл явц хэмээн үнэлдэг. Гол үзэл санаа нь мэргэжил сонголт гэдэг нь олон жилийн хугацаанд хувьсан өөрчлөгддөг амьдралын явц бөгөөд энэ

нь зөвхөн нэг удаагийн үйлдэл биш, харин өөрийн хувийн онцлог, боловсрол, орчны нөлөө зэргээс шалтгаалан боловсрол, нас, туршлагын дагуу өөрчлөгддөг гэжээ (Гинзберг.1951).

Жон Л.Холландын “Мэргэжил сонголтын онол” (Holland’s Theory of Career Choice): Америкийн сэтгэл судлаач Жон Л.Холландын боловсруулсан “Мэргэжил сонголтын онол” (Holland’s Theory of Career Choice)-оор мэргэжлийн чиг хандлага нь тухайн хүний зан чанар болон түүнийг хүрээлэн буй орчны харилцан үйлчлэлээс хамаардаг гэсэн ерөнхий үзэлд үндэслэгдсэн дэлхий даяар мэргэжил сонголтын зөвлөх үйлчилгээнд өргөн хэрэглэгддэг, шинжлэх ухаанд суурилсан загвар юм. Тус онолд хүний зан төлөвийг зохион байгуулагч (conventional), бодит (realistic), судлаач (investigative), уран сэтгэгч (artistic), нийгмийн (social), ажил хэрэгч (enterprising) хэмээх зургаан үндсэн төрлөөр ангилж, эдгээрийн мэргэжлийн орчинтой нийцэж байгаагаар тохирох мэргэжлийг тодорхойлох боломжийг олгодог.

Дээрх онолуудыг авч үзэхэд ахлах ангийнхны мэргэжил сонголтод хамгийн тохиромжтой онол нь Жон Л.Холландын “Мэргэжил сонголтын онол (RIASEC Theory)” гэж сонголоо. Жон Л. Холландын “RIASEC 6” төрлийн тестүүд нь ахлах ангийн суралцагчдын дунд амжилттай, ойлгомжтой, сонирхолтой байдлаар хэрэглэгддэг байна. Иймээс энэ онолыг судлаачид мэргэжил сонголтын талаар хийгдсэн судалгаануудад хамгийн өргөн ашигласан байна. Нөгөө талаас энэ онолыг ашиглаж мэргэжил сонгох байдал нь туршлага багатай, анхны алхам хийж байгаа суралцагчдад өөрийгөө таних сайн хэрэгсэл болдог.

СЭДВИЙН СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ

Сэдвийн судлагдсан байдлын хүрээд энэ чиглэлээр хийгдсэн дараах судалгааны ажлуудыг шинжлэн судалсан болно.

Жишээ 1: МУБИС-ийн доктор Н.Цогзолмаа “Мэргэжил сонголтын чиг баримжааг судалсан нь” өгүүлэлдээ дараах гурван судалгааг харьцуулан дүн шинжилгээ хийсэн байна (Цогзолмаа, 2021). А. МУБИС-ийн Газарзүй, байгаль шинжлэлийн багшийн IV ангийн оюутан-багш Ч.Нямдоржийн Архангай аймгийн Төвшрүүлэх сумын сурагчдын дунд мэргэжил сонголтын талаар хийсэн судалгааны дүнгээс үзэхэд, тэдний 75.6 хувь нь мэргэжлээ өөрийн сонирхолд тулгуурлан сонгосон гэж хариулсан боловч бие хүний онцлогийг тодорхойлох мэргэжил сонголтын тестэд хариулсан эсэх, мөн өөрийн сонирхол, хэрэгцээ, бие физиологийн онцлог, хэв шинжид нийцүүлэн сонгосон эсэх талаарх асуултад 71.4 хувь нь үгүй гэж хариулсан. Энэ нь оролцогчид мэргэжил сонголт, түүнээс үүсэх үр дагавар, ач холбогдлын талаар хангалттай мэдлэг, мэдээлэл эзэмшээгүй байгааг илтгэж байна (Нямдорж, 2015).

Б. МУБИС-ийн Багшийн сургуулийн I дамжааны оюутнуудын дунд мэргэжил сонголтын талаар хийсэн судалгаанд оролцогчдын 14.0 хувь нь эцэг эхийн нөлөөлөлтэй, 18.6 хувь нь онооны хуваарь таарсантай холбоотой, 25.4 хувь нь улсын сургуульд суралцах боломжийг харгалзан, 2.2 хувь нь тэтгэлгээс шалтгаалан сонголт хийсэн гэж хариулсан. Энэ нь их сургуулийн нэр хүнд, сургалтын орчин, тэтгэлэг, эцэг эхийн нөлөөлөл мэргэжил сонголтод чухал үүрэг гүйцэтгэж байгааг харуулж байна. Энэхүү судалгааны үр дүнгээс харахад мэргэжил сонголтод гадаад хүчин зүйлс нөлөөлөх хандлага давамгайлж байна.

В. Хүний нөөцийн судалгааны үндэсний хүрээлэнгийн захирал, судлаач, доктор Г.Тэгшбүрэнгийн мэргэжил сонголтын талаар хийсэн судалгаанд оролцсон 400 хүний 5 хувь нь анх сонгосон мэргэжлээрээ суралцаж, ажиллаж байгаа бол 95 хувь нь анхны сонголтоороо ажиллаагүй, мэргэжлээ буруу сонгосон, улмаар өөр мэргэжлээр дахин суралцсан гэсэн үр дүн гарсан байна (Тэгшбүрэн, 2015).

Жишээ 2: Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газрын 245 475 оюутныг хамруулсан судалгааны үр дүнгээс үзэхэд, оролцогчдын 60 гаруй хувь нь эзэмшиж буй мэргэжилдээ дур сонирхолгүй, өөр мэргэжил сонгох хүсэлтэй байгааг илэрхийлсэн байна.

Жишээ 3: OECD-ийн карьер судалгаанд 30 орны нийт 15 000 суралцагч хамрагдсанаас 72.0 хувь нь хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээтэй мэргэжлийг сонгохыг илүүд үздэг, харин 60.0 хувь нь сонгосон мэргэжлээрээ ажилд орох боломж өндөр эсэхийг чухалчилдаг гэж үзсэн байна.

Жишээ 4: Мэргэжил сонголт нь гадаад болон дотоод сэдлээс хамаарах бөгөөд үүнд олон нийтийн харилцаатай холбоотой сэдэл хамгийн их нөлөөтэй, дараа нь хувь хүний ойлголт, онцлог шинжүүд чухал байр суурь эзэлдэг болохыг судалгаагаар тогтоосон байна (Пүрэвсүрэн, 2020).

Жишээ 5: Сүүлийн жилүүдэд (2020 оноос хойш) Холландын RIASEC онолыг Монголын нөхцөлд ашигласан судалгаа нэмэгдэж, мэргэжил сонголтыг хувь хүний хэв шинжтэй уялдуулан судлах хандлага эрчимжиж байна. Тухайлбал, П.Одгэрэл (2023) нарын судалгаагаар ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчдын дунд мэргэжил сонголт нь ихэвчлэн гадаад хүчин зүйлс (эцэг эх, нийгмийн хүлээлт)-ээс хамаарах хандлагатай байгаа бөгөөд хувь хүний сонирхол, хэв шинжийг системтэйгээр тодорхойлох хэрэгцээ өндөр байгааг онцолсон.

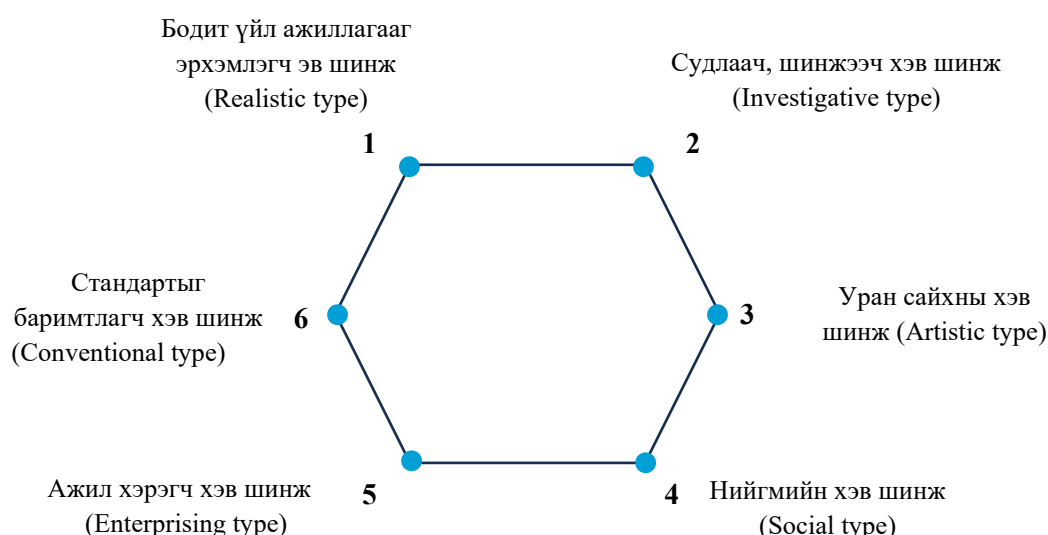
Жишээ 6: Сүүлийн үеийн олон улсын судалгаанд (Adlya et al., 2022) RIASEC загвар нь хувь хүний карьерын шийдвэр гаргалтад үр дүнтэй хэрэгсэл хэвээр байгаа боловч тухайн улсын соёл, боловсролын тогтолцоотой уялдуулан хэрэглэх шаардлагатайг дурдсан байна.

АРГА ЗҮЙ

Жон Л.Холландын бие хүний үнэлэмж, сонирхол, хандлага, сэдэл тэмүүллийг судалж 6 хэв шинжийг тодорхойлсон байдаг. Үүнд:

1. Бодит үйл ажиллагааг эрхэмлэгч хэв шинж (Realistic type)
2. Судлаач, шинжээч хэв шинж (Investigative type)
3. Уран сайхны хэв шинж (Artistic type)
4. Нийгмийн хэв шинж (Social type)
5. Ажил хэрэгч хэв шинж (Enterprising type)
6. Стандартыг баримтлагч хэв шинж (Conventional type)

Жон Л.Холландын зургаан хэв шинж бүрд илүү тохиромжтой мэргэжил, мэргэжлийн орчныг тодорхойлсон. Хүний мэргэжлийн хэв шинж нь түүний сонгож эзэмшсэн ажил мэргэжил, мэргэжлийн орчинтой нийцсэн тохиолдолд тухайн хүн мэргэжлийн үйл ажиллагаандаа амжилт гаргаж, сэтгэл ханамж авдаг байна.

Зураг 1. Жон Л.Холландын мэргэжилд чиглэсэн хүсэл сонирхлын хэв шинжийн диаграмм

Бодит үйл ажиллагааг эрхэмлэгч хэв шинж бүхий хүмүүс нь тодорхой, бодит зүйлийг хийж бүтээх эрмэлзэлтэй бөгөөд өөрийн оюун ухаан, ур чадвар, гарын эв дүй, биеийн хүчийг ашиглах үйл ажиллагаанд (гэр ахуйн эдлэл, хувцас хэрэглэлийг урлан бүтээх, машин техник, цаг, зургийн аппарат, цахилгаан хэрэгсэл, компьютер зэрэг төхөөрөмжийг шинээр зохион бүтээх, сайжруулах, засварлах, угсрах, барилга байгууламж барих, тээврийн хэрэгсэл жолоодох, мал, амьтан өсгөн

үржүүлэх, ургамал тариалах гэх мэт) сонирхолтой, шууд үр дүн бүхий бодит ажил, зохион байгуулалт, гүйцэтгэлийн үр дүнг эрхэмлэдэг байна.

Судлаач, шинжээч хэв шинж бүхий хүмүүс нь үзэгдэл, юмсыг шинжлэн судлах, тэдгээрийн учир шалтгаан, харилцан холбоо, хамаарлыг ойлгон танин мэдэх хүсэл тэмүүлэлтэй бөгөөд судалгаа шинжилгээ хийх, танин мэдэх, шүүн тунгаах, ургуулан болон хийсвэрлэн сэтгэхийг шаардсан үйл ажиллагаанд илүү сонирхолтой, аливааг оновчтой болгох, сайжруулах, төгөлдөржүүлэх, үр дүнд хүргэхийг эрхэмлэдэг болох нь тодорхойлогддог.

Уран сайхны хэв шинж бүхий хүмүүс нь уран сайхнаар төсөөлөн сэтгэх, төгс төгөлдөрийг эрэлхийлэх хүсэл тэмүүлэлтэй бөгөөд бүтээлч чадавх, уран сэтгэмж шаардсан үйл ажиллагаанд (зураг зурах, уран баримал бүтээх, гэрэл зураг авах, гоёл чимэглэлийн зүйл урлах, уран сайхны зохиомж хийх, үзүүлэн эвлүүлэг боловсруулах, дуу, шүлэг зохиох, хөгжмийн зэмсгээр тоглох, дуулах, бүжиглэх, жүжиглэх гэх мэт) илүү сонирхолтой, бие даасан байдлыг эрхэмлэдэг, өвөрмөц уян хатан сэтгэлгээтэй, хөдөлгөөний эвсэл, ур чадвар хөгжсөн, гоо зүйн болон зохицлын мэдрэмж өндөр, өөрийгөө илэрхийлэх эрмэлзэл давамгайлсан болох нь тодорхойлогддог.

Нийгмийн хэв шинж бүхий хүмүүс нь бусадтай харилцах, харилцан ойлголцох, зөвлөлдөх, зааж сургах, тайлбарлах, ойлгуулах, зөвлөх, хүндрэл бэрхшээлийг хуваалцах, тусалж дэмжих зэрэг үйл ажиллагаанд сонирхол, тэмүүлэлтэй бөгөөд хүмүүнлэг, энэрэнгүй, эрч хүчтэй, идэвх санаачилгатай, бусдын өмнө хариуцлага хүлээх хандлагатай, хүмүүст мэдлэг, мэдээлэл түгээх, итгэл үнэмшил төрүүлэх, тэдний зан үйлд эерэгээр нөлөөлөхийг эрхэмлэдэг шинжээр тодорхойлогддог.

Ажил хэрэгч хэв шинж бүхий хүмүүс нь байгууллага, хүмүүсийг удирдах, зорилго, зорилтыг хэрэгжүүлэх, шийдвэр гаргах, бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хариуцан зохион байгуулах зэрэг үүрэг бүхий үйл ажиллагаанд (үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, банк, санхүү, даатгал, үл хөдлөх хөрөнгийн байгууллагын эзэн, менежер, супервайзер, удирдах ажилтан, худалдаа, борлуулалтын төлөөлөгч гэх мэт) илүү сонирхолтой, аливаа ажлыг зохион байгуулж үр дүнд хүргэх, мэдлэг, чадвараа сорих, хариуцлагыг өөр дээрээ хүлээн тэргүүлэх байр суурийг эрхэмлэх хандлагаар тодорхойлогддог.

Стандартыг баримтлагч хэв шинж бүхий хүмүүс нь гүйцэтгэх арга, дэс дараалал нь урьдчилан тодорхойлогдсон, заавар журам, хэм хэмжээг мөрдөн, тогтвортой, нягт нямбай ажиллахыг шаардсан үйл ажиллагаанд (жишээлбэл, байгууллагын нягтлан бодох бүртгэл, чанарын хяналтын алба, архив, бичиг хэрэг, номын сан, хяналт шалгалтын чиг үүрэг бүхий бусад ажил гэх мэт) илүү зохицсон, сонирхолтой байдаг бөгөөд тоон өгөгдөл, мэдээллийг боловсруулах, тооцоолон бодох, хянаж нягтлах, тайлан мэдээ боловсруулах, бичиг баримт хөтлөх, ангилах, системчлэх зэрэг нэгэн хэвийн, давтагддаг ажилд илүү чадамгай шинжээр тодорхойлогддог.

Судалгаанд асуулга, фокус ярилцлагын аргуудыг ашиглан SPSS-23, Excel Data Analysis програмуудаар статистик боловсруулалт хийн үр дүнг гаргасан. Судалгаа нь ерөнхий боловсролын сургуулиудын мэргэжил сонголтын зөвлөх ажил, боловсролын байгууллагын бодлого боловсруулахад хувь нэмэр оруулах ач холбогдолтой гэж үзэж байна.

ҮР ДҮН

Энэхүү судалгааг суралцагчдын хувь хүний онцлог, сонирхлыг тодорхойлж, тэдний мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг судлан тодорхойлохоор Жон Л.Холландын онол (RIASEC Theory)-д үндэслэн

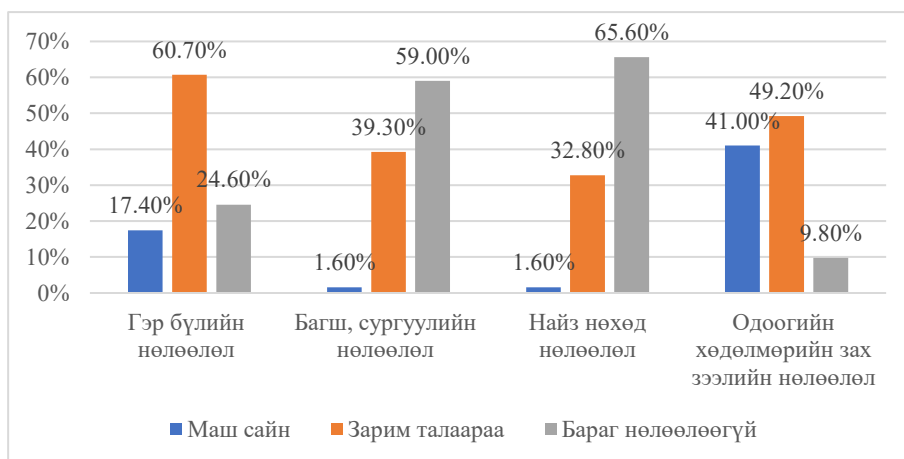
1. Мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйлийг гаргах
2. Мэргэжил сонголтын чиг хандлага тодорхойлох
3. Нарратив /чөлөөт ярилцлага/ чанарын шинжилгээ хийсэн.

Судалгаанд Мандах Их сургуулийн 1, 2 дугаар түвшинд суралцаж буй 484 оюутныг санамсаргүй түүврийн аргаар хамруулахад итгэлцлийн түвшин 95%, найдвартай байдлын Cronbach's Alpha коэффициент 0.788 гарсан нь асуулгуудын уялдаа холбоо сайн, мэргэжил сонголтын хүчин зүйлийг гаргах боломжтой гэдгийг илтгэж байна. Судалгаанд оролцогчдын 34 хувь нь буюу 164 эрэгтэй, 66 хувь нь буюу 320 эмэгтэй, суралцаж буй хөтөлбөрөөр нь авч үзвэл нягтлан бодох бүртгэл 208, банк

санхүү 80, бизнесийн удирдлага 63, программ хангамж 70, мэдээллийн систем 12, маркетинг менежмент 29, механик инженерчлэлийн 22 оюутан тус тус хамрагдсан.

1. Мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйл

Мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйлийг хувь хүн, гэр бүл, найз нөхөд, багш, сургууль, нийгэм эдийн засаг гэсэн 4 чиглэлийн асуулгын хүрээнд авсан. ЕБС-д суралцаж байхдаа мэргэжлээ сонгосон байсан уу гэсэн асуултад 82.4 хувь нь мэргэжлээ сонгосон, 17.6 хувь нь мэргэжлээ сонгоогүй гэж хариулсан. Мэргэжлээ сонгохдоо урьдчилан мэргэжлийн талаарх судалгаа хийсэн үү гэсэн асуултад 88.5 хувь нь тийм, 11.5 хувь нь үгүй гэж хариулжээ. Зураг 2-т мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйлийн судалгааны үр дүнг харуулсан. Энэ судалгаанаас үзэхэд мэргэжил сонголтоо хийхдээ 41.0 хувь нь өөрийн сонирхлоор, бусад хүчин зүйлийн нөлөөлөл багатайгаар мэргэжлээ сонгон суралцаж байгаа нь харагдаж байна.

Зураг 2. Мэргэжил сонголтын нөлөөлөх хүчин зүйлийн судалгааны үр дүн

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

2. Мэргэжил сонголтын чиг хандлага

Мэргэжил сонголтын чиг хандлагын судалгааг Жон Л.Холландын онолыг ашиглан бие хүний үнэлэмж, сонирхол, хандлага, сэдэл тэмүүллийн 6 хэв шинжийг тодорхойлсон асуулгаар хийсэн. Хүснэгт 1-д мэргэжил сонголтын хэв шинжийг тодорхойлсон үр дүнг харууллаа.

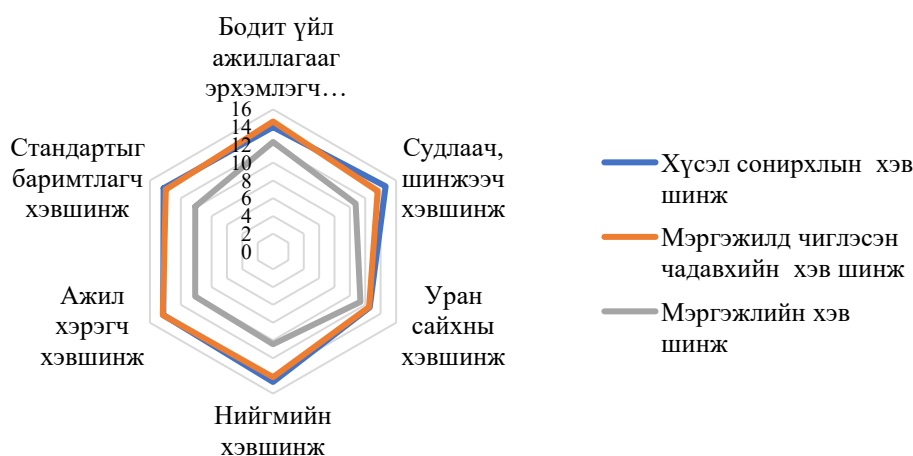
Хүснэгт 1. Мэргэжил сонголтын хэв шинжийг тодорхойлсон үр дүн

Мэргэжил сонголтын хэв шинж	Мэргэжилд чиглэсэн хүсэл сонирхол хэв шинж		Мэргэжилд чиглэсэн чадавхийн хэв шинж		Мэргэжлийн хэв шинж	
	Онооны дундаж	Давталт (n)	Онооны дундаж	Давталт (n)	Онооны дундаж	Давталт (n)
Бодит үйл ажиллагааг эрхэмлэгч хэв шинж	14.0	38	14.63	22	12.33	36
Судлаач, шинжээч хэв шинж	14.64	110	13.6	104	10.75	80
Уран сайхны хэв шинж	12.57	52	12.5	34	11.36	146
Нийгмийн хэв шинж	14.69	90	14.15	188	10.44	96
Ажил хэрэгч хэв шинж	14.28	126	14.33	78	10.12	68
Стандартыг баримтлагч хэв шинж	14.21	190	13.95	170	10.1	170

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Мэргэжлийн зонхилох хэв шинжийг тодорхойлохдоо хүсэл сонирхол, чадавх, мэргэжлийн гэсэн үндсэн 3 тестээр, мэргэжил сонголтын хэв шинжээ 6 өнцөгтөөр илэрхийлэн Жон Л.Холландын загвар дээр нэгтгэн хэв шинжүүд давхцаж байх тохиолдолд мэргэжлээ үндэслэлтэй тодорхойлсон гэж үздэг. Давхцаж буй өнцгүүдийн хамгийн өндөр оноотой нь мэргэжлийн зонхилох 1 дэх хэв

шинж, харин зэргэлдээ орших өнцгүүд нь дагалдах 2 дахь, 3 дахь хэв шинжүүд болдог. Судалгаанд хамрагдсан оюутнуудын хэв шинжийн дунджийг тодорхойлсон байдлыг зураг 3-д харууллаа.

Зураг 3. Хэв шинжийн дунджийг тодорхойлсон байдал

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Хүсэл сонирхлын болон чадавх тодорхойлсон хэв шинжүүд давхцаж, харин мэргэжлийг тодорхойлсон хэв шинж зөрөөтэй байгаа нь сонирхож байгаа зүйлээ хийж чаддаг эсвэл хийж чаддаг зүйлдээ дур сонирхолтойг Зураг 3-д илэрхийлж байна. Харин мэргэжлийг тодорхойлсон хэв шинж зөрөөтэй байгаа нь мэргэжлийн хэв шинжийн тест ажиллахдаа сонирхол, чадавхаа харгалзахгүйгээр мэргэжлийн нэр хүнд, цалин хангамж зэрэг өнгөц шинжүүдээр нь сонгосон эсвэл мэргэжлүүдийн талаарх мэдлэг дутмаг байсантай холбоотой байж болох юм. Энэ нөхцөлд ирээдүйд амжилттай ажиллахын тулд мэргэжлүүдийн талаар мэдлэгээ өргөжүүлэн, өөрийн сонирхол, чадварт тохирсон мэргэжлийг зөв сонгох нь чухал юм. Мөн эцэг эх, багш нартай ярилцаж, мэргэжлийн зөвлөгөө авбал илүү ач холбогдолтой болно.

Хөтөлбөр тус бүрээр хэв шинжийг тодорхойлсон үр дүнг хүснэгт 2-т харууллаа. Судалгааны үр дүнгээс харахад нягтлан бодох бүртгэл хөтөлбөрөөр суралцаж байгаа 208 оюутан нь 272 хэв шинжтэй гарсан ба 160 нь тохирох хэв шинжтэй, 112 нь өөрийн хэв шинжид тохироогүй, банк санхүү, бизнесийн удирдлага хөтөлбөрөөр суралцаж буй 143 оюутны 82 нь тохирох хэв шинжтэй, 61 нь өөрийн хэв шинжид тохироогүй, маркетинг менежмент хөтөлбөрөөр суралцаж буй 29 оюутны 6 нь тохирох хэв шинжтэй, 23 нь өөрийн хэв шинжид тохироогүй, программ хангамж, мэдээллийн систем хөтөлбөрөөр суралцаж байгаа 82 оюутны 26 нь тохирох хэв шинжтэй 56 нь өөрийн хэв шинжид тохироогүй, механик инженерчлэл хөтөлбөрөөр суралцаж байгаа 22 оюутны 6 нь тохирох хэв шинжтэй, 16 нь өөрийн хэв шинжид тохироогүй байна. Тохирох хэв шинжтэй оюутнуудын хувьд мэргэжлээ зөв сонгон суралцаж байгаа бөгөөд өөрийн хэв шинжид тохироогүй оюутнуудын хувьд мэргэжил сонголтоо зарим талаар буруу хийсэн гэж үзэж байна.

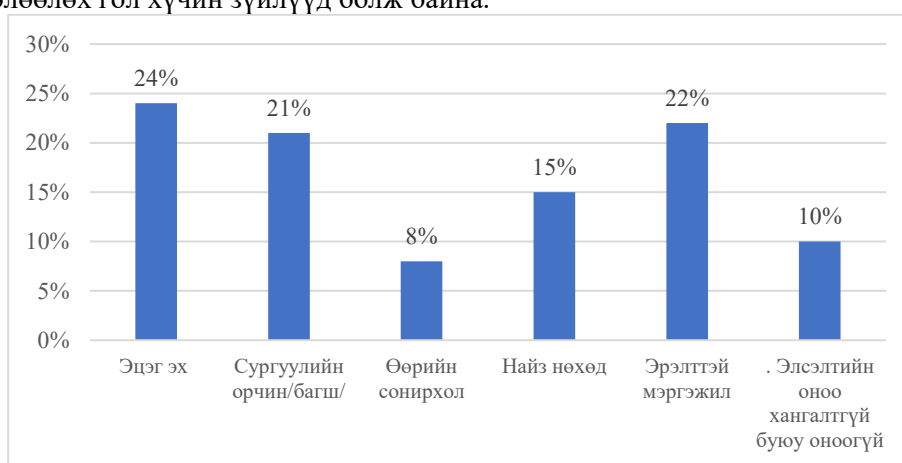
Хүснэгт 2. Хөтөлбөр тус бүрээр хэв шинжийг тодорхойлсон үр дүн

Хөтөлбөр	Бодит үйл ажиллагааг эрхэмлэгч хэв шинж (Realistic type)	Судлаач, шинжээч хэв шинж (Investigative type)	Уран сайхны хэв шинж (Artistic type)	Нийгмийн хэв шинж (Social type)	Ажил хэрэгч хэв шинж (Enterprising type)	Стандартыг баримтлагч хэв шинж (Conventional type)
Нягтлан бодох	6	52	20	34	48	112
Банк санхүү	4	14	18	12	12	38
Бизнесийн удирдлага	4	14	20	14	12	20

Программ хангамж	14	22	2	10	20	20
Мэдээллийн систем	4	4	5	2	1	4
Маркетинг менежмент	5	6	5	4	6	12
Механик инженерчлэл	6	6	4	6	4	8

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

Өөрийн хэв шинжид тохироогүй буюу мэргэжлээ зарим талаар буруу сонгосон оюутнуудын хувьд мэргэжил сонголтод нөлөөлсөн хүчин зүйлийг авч үзлээ. Мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйлийн судалгааны үр дүнг Зураг 4-д харууллаа. Эндээс гэр бүл, найз нөхдийн нөлөө, нийгмийн хүлээлт (амжилттай харагдах, нэр хүндтэй мэргэжил гэх мэт), мэдээлэл дутмаг байдал (өөрийн авьяас, сонирхлоо танин мэдээгүй), санхүүгийн болон орчин нөхцөлийн байдал зэрэг нь мэргэжил сонголтод нөлөөлөх гол хүчин зүйлүүд болж байна.

Зураг 4. Мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйл

Эх сурвалж: Судлаачийн тооцоолол

3. Нарратив /чөлөөт ярилцлага/ чанарын шинжилгээ

Энэ судалгааг хийхдээ өмнөх судалгааны үр дүнгээс өөрийн хэв шинжид тохироогүй буюу мэргэжлээ зарим талаар буруу сонгосон оюутнуудтай тэдний мэдрэмж, шалтгаан, үр дагаврыг илрүүлэх зорилготой оюутнуудтай чөлөөт ярилцлага хийсэн.

Хүснэгт 3. Эцэг эх, асран хамгаалагч зөвлөсөн, шаардсан

Шалтгаан	Мэргэжилтэйгээ нийцэхгүй байгаагийн илрэл	Арга хэмжээ
Сонирхолгүй мэргэжил Чадвар тохирохгүй Сэтгэл ханамжгүй Эцэг эхийн хүслээр сонгосон	Хичээлдээ дур сонирхолгүй, сурах урамгүй Математик, эдийн засаг, гадаад хэл зэрэг шаардлагатай ур чадвар дутмаг Ирээдүйн ажлын орчин төсөөлснөөс өөр Нэгэнт сонгосон учир ямар нэгэн байдлаар суралцаад төгсөхийг хичээх	- Мэргэжлээ дахин судлах - Мэргэжлээ солих шийдвэр гаргах эсэхээ бодитой дүгнэх - Мэргэжлийн багш нарын танилцуулах лекц, уулзалт зохион байгуулах

Оюутнуудын тайлбар: Энэ мэргэжил их эрэлттэй, ирээдүйд ажлын байртай, өндөр цалинтай, одоо тренд болж байгаа, амьдралд хэрэгтэй гэж бодсон.

Хүснэгт 4. Эрэлттэй мэргэжлийг сонгосон оюутнуудын ярилцлагын үр дүн

Шалтгаан	Мэргэжилтэйгээ нийцэхгүй байгаагийн илрэл	Арга хэмжээ
Сонирхолгүй байсан ч нэр хүндийн төлөө сонгосон	Энэ мэргэжилд эрэлттэй, нэр хүндтэй гэсэн ойлголтоор орсон ч өөрөө дурлаагүй байсан. Намайг инженер хүн болохоор төрсөн гэж хэлдэг ч би илүү хүмүүстэй ажиллах сонирхолтой.	- Мэргэжлээ солих боломжийг судлах, одоо сурч буй мэргэжилдээ ойролцоо

Өөрийн зан чанар, авьяас зэрэгт нийцэхгүй	Сошиалаар харахад сонирхолтой санагдсан ч жинхэнэ хичээл, орчин хэцүү юм байна.	- Карьер өсөх, цалингийн талаарх зөвлөгөө авах
Бодит байдал төсөөллөөс зөрсөн	Өндөр цалинтай гээд IT-ыг сонгосон, гэхдээ өөрийгөө инженер гэж төсөөлж ч чадахгүй байна	
Цалингийн хүлээлт		

Оюутнуудын тайлбар: Ажил олдоно гэж бодсон ч, би өөрөө энэ чиглэлд сонирхолгүй болохоор хэцүү байна.

Хүснэгт 5. Багш нар болон найзуудын зөвлөсөн

Шалтгаан	Мэргэжилтэйгээ нийцэхгүй байгаагийн илрэл	Арга хэмжээ
Багшийн магтаал, итгэл	Миний дуртай хичээл үргэлж орохгүй байгаа.	- Мэргэжлээ солих
Хичээлээ ойлгохгүй, тааламжгүй санагдах	Онол ихтэй, хэцүү учир ойлгодоггүй. унших гэхээр л урам хугардаг.	шийдвэр гаргах эсэхээ бодитой дүгнэх
Өөрийн зан чанар, авьяас зэрэгт нийцэхгүй	Миний сонирхдог мэргэжил, хийх ажил биш санагдаж байна.	- Сэтгэл зүйн болон мэргэжлийн зөвлөгөө авах
Сэтгэл ханамжгүй	Сэтгэл ханамж муу	

Оюутнуудын тайлбар: Элсэхийг хүссэн мэргэжилд босго оноо нь хүрээгүй, хоцрохгүйн тулд оноондоо тохирсон мэргэжил сонгосон.

Хүснэгт 6. Элсэлтийн оноо хангалтгүй, сонгосон мэргэжилд тохирох ЭЕШ-ын оноогүй

Шалтгаан	Мэргэжилтэйгээ нийцэхгүй байгаагийн илрэл	Арга хэмжээ
Хүссэн мэргэжилд хүрэх оноо аваагүй	Хүсэл тэмүүлэлгүй байдал	- Мэргэжлээ солих
Санхүүгийн байдалдаа нийцүүлэн	Өөрийгөө буруутгах / хохирсон мэт мэдрэмж/	шийдвэр гаргах эсэхээ бодитой дүгнэх /дур сонирхолтой болох/
Мэдээлэл дутмаг, зөвхөн оноондоо тааруулсан шийдвэр гаргасан	Миний сонирхдог мэргэжил, хийх ажил биш санагдаж байна.	- Дотоод урам зориг бий болгох
Өөр мэргэжлийг мөрөөдөх, сонирхох	Сурах урам зориг буурсан	
	Сэтгэл ханамж муу	

Судалгаанд оролцсон оюутнуудын дийлэнх нь мэргэжлийнхээ талаар гүн ойлголтгүй, эсвэл өөрийн хүсэл тэмүүлэлд тулгуурлалгүй сонголт хийсэн нь харагдаж байна. Энэ нь тэдний суралцах идэвх, сэтгэл ханамж, ирээдүйд тухайн чиглэлээр ажиллах хандлагад сөргөөр нөлөөлж байгаа юм. Түүнчлэн мэргэжлийн чиг баримжаа олгох зөвлөгөө, мэдээлэл хангалтгүй байгаа нь буруу мэргэжил сонгох эрсдэлийг улам нэмэгдүүлдэг болохыг илтгэж байна.

ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

Энэхүү судалгаанд Жон Л.Холландын онолыг ашиглан мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг тодорхойлж үзэхэд нийт судалгаанд оролцогчдын 42.2 хувь нь өөрийн RIASEC төрлөөс өөр мэргэжил сонгосон байгаа нь Монголын дээд боловсролын орчин дахь мэргэжил сонголтын асуудал бодитой оршсоор байгааг харуулж байна. Судалгааны үр дүн нь өмнө хийгдсэн дотоод, гадаадын судалгааны үр дүнтэй нийцэж байгаа бөгөөд мэргэжил сонголтод хувь хүний сонирхол, зан төлөвөөс гадна гэр бүл, нийгмийн хүлээлт, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт зэрэг гадаад хүчин зүйлс хүчтэй нөлөөлдөг болохыг баталж байна.

Хөтөлбөрөөр нь авч үзэхэд программ хангамж, мэдээллийн систем, механик инженерчлэлийн чиглэлээр суралцагчдын хэв шинжийн нийцэл харьцангуй бага буюу 27-31 хувь байгаа нь Ч.Нямдоржийн судалгааны үр дүн болох өөрийн сонирхол хрэгцээ, бие физиологийн онцлог, хэв шинжид нийцүүлэн сонгосон эсэх талаарх асуултад 71.4 хувь нь үгүй гэж хариулсантай нийцэж байна.

Чөлөөт ярилцлагын үр дүнгээс харахад мэргэжлээ өөрийн хүсэл сонирхолд тулгуурлан сонгоогүй оюутнуудын дунд суралцах идэвх буурах, хичээлдээ сонирхолгүй болох, өөрийгөө хөгжүүлэх урам зориг сулрах, мэргэжлээ солих талаар бодох зэрэг сөрөг шинжүүд нийтлэг ажиглагдсан. Энэ нь Г.Тэгшбүрэн (2015), Н.Цогзолмаа (2021) нарын судалгааны үр дүнтэй ижил төстэй байгаа бөгөөд Монголын нөхцөлд мэргэжил сонголтын зөвлөгөө, хувь хүний онцлогт суурилсан чиг баримжаа

хангалтгүй байгааг баталж байна. Олон улсын судалгаануудын үр дүнтэй энэхүү судалгааны үр дүн ижил байна.

ДҮГНЭЛТ

1. Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд мэргэжил сонголтод хувь хүний, гэр бүлийн, боловсролын орчин буюу сургууль, нийгэм эдийн засгийн, гадаад хүчин зүйлүүд нөлөөлж байгаа ч оролцогчдын 41 хувь нь өөрсдийн хүсэл сонирхолд нийцүүлэн мэргэжлээ сонгосон байна.
2. Судалгааны үр дүнгээс харахад оюутнуудын мэргэжил болон тэдний RIASEC хэв шинжийн хоорондын нийцэл харилцан адилгүй байна. Тухайлбал, нягтлан бодох бүртгэл, банк санхүүгийн чиглэлд суралцаж буй оюутнуудын дунд “Стандартыг баримтлагч” (conventional) хэв шинж давамгайлж байгаа бөгөөд үүнээс нягтлан бодох бүртгэл хөтөлбөрийн хувьд хэв шинж тохирсон байдал нь 76.9 хувьтай, банк санхүүгийн чиглэлд суралцаж байгаа оюутнуудын хувьд хэв шинж тохирсон байдал нь 57.3 хувьтай байгаа нь тухайн мэргэжлийн онцлогтой нийцэж байна.
3. Харин инженер, мэдээллийн технологийн чиглэлд суралцаж буй оюутнуудын хувьд “Бодит” (realistic) болон “Судлаач” (investigative) хэв шинж илүү тохиромжтой боловч программ хангамж, мэдээллийн систем хөтөлбөрөөр суралцагчдын хэв шинж тохирсон байдал 31.7 хувь, механик инженерчлэл хөтөлбөрөөр суралцагчдын хэв шинж тохирсон байдал 27.3 хувь байгаа нь судалгаанд оролцогчдын дийлэнх хувийг тохирсон хэв шинжтэй нийцэхгүй байгааг харуулж байна. Энэ нь мэргэжил сонголт оновчгүй хийгдсэнийг илтгэж байна.
4. Мөн “Нийгмийн” (social) болон “Уран сайхны” (artistic) хэв шинж давамгайлсан оюутнууд бизнес, санхүүгийн чиглэлд суралцаж байгаа нь хувь хүний сонирхол ба сонгосон мэргэжлийн хооронд зөрөө байгааг харуулж байна.
5. Жон Л.Холландын онолыг ашиглан мэргэжил сонголтын чиг хандлагыг тодорхойлж үзэхэд нийт судалгаанд оролцогчдын 42.2 хувь нь өөрийн RIASEC төрлөөс өөр мэргэжил сонгосон. Эдгээр өөрийн хэв шинжид тохироогүй мэргэжил сонгосон оюутнуудын хувьд гэр бүл, найз нөхөд, сургуулийн орчны нөлөө, нийгмийн хүлээлт (амжилттай харагдах, нэр хүндтэй мэргэжил гэх мэт), мэдээлэл дутмаг байдал (өөрийн авьяас, сонирхлоо танин мэдээгүй), санхүүгийн болон орчин нөхцөл зэрэг нь нөлөөлсөн байна.
6. Өөрийн RIASEC төрлөөс өөр мэргэжил сонгосон 12 оюутантай чөлөөт ярилцлага хийхэд мэргэжилдээ сонирхолгүй, хичээлдээ суух дургүй, өөрийгөө хөгжүүлэх боломж байгаа ч сонирхолгүй, хөтөлбөрөө солих, өөр хөтөлбөрөөр суралцах бодолтой байгаа зэрэг хариултуудыг өгсөн байна. Иймд мэргэжлээ өөрийн сонирхол, зан чанарт тохируулан сонгоогүй бол хувь хүн талаасаа сэтгэл ханамжгүй байдал, сургуулиа орхих, хугацаа алдаж дахин элсэх, төгсөж гарсны дараа ажил мэргэжилдээ дургүй байх, мэргэжлээрээ ажиллахгүй байх, мэргэжлээрээ ажилласан ч ахиж дэвшихэд хэцүү байх гэх мэт олон сөрөг үр дагавар үүсдэг байна. Иймд дараах саналыг дэвшүүлж байна.
 - Сургалтын байгууллагууд мэргэжлийн чиг баримжаа олгохдоо RIASEC болон бусад арга аргачлалуудыг хичээлээр оруулж, суралцагчийг өөрийн сонирхол, чадварт тохирсон мэргэжил сонгоход нь анхаарах
 - Эцэг эхчүүд хүүхдийнхээ сонирхлыг сонсож, дэмжих, нөлөө үзүүлэх биш хамтдаа ярилцаж шийдвэр гаргах
 - Суралцагчдад онооны бус хувийн онцлог, сонирхолд суурилсан сонголтыг хийлгэх
 - Тухайн мэргэжил, сургуулийг сонгоод ирсэн оюутнуудад мэргэжилд нь дур сонирхолтой болгох арга хэмжээ, ажлуудыг зохион байгуулах

ЗОХИОГЧДЫН ОРОЛЦОО

Онолын үндэс, санаа: Д.Т., М.Г; **Арга зүй:** Н.Д., Д.Т; **Мэдээлэл цуглуулалт:** Н.Д., Д.Т; **Бичилт (эхний хувилбар):** Д.Т., Н.Д., М.Г; **Бичилт (засвар):** Д.Т., Н.Д; **Санхүүжилт:** М.Г; **Нөөц:** Д.Т; **Мэргэжлийн удирдлага:** Н.Д.

НОМ ЗҮЙ

Өгүүлэл

Nauta, M. M. (2010). Finding the right work: Fit, needs, and preferences. *Journal of Career Assessment*, 18(3), 273–287. <http://dx.doi.org/10.1037/a0018213>

- Su, R., Rounds, J., & Armstrong, P. I. (2009). Men and things, women and people: A meta-analysis of sex differences in interests. *Psychological Bulletin*, 135(6), 859–884.
- Agarwala, T. (2008). Factors influencing career choice of management students in India. *Career Development International*. July 2008. *Career Development International* 13(4):362-376 DOI:10.1108/13620430810880844
- Soeci Izzati Adlya, N. Z. (2022). Holland's Theory to Guiding Individual Career Choices. *Jurnal Neo Konseling* ISSN: 2657-0556
- Super, D. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior* 16, 282-298
- Одгэрэл, П., Дэмбэрэлсүрэн, М. (2023). Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдын мэргэжил сонголтын судалгаа үр дүн. *Боловсрол судлал*. Vol. 23 No. 583 (2023). Хуудас: 294-300
- Пүрэвсүрэн.Г. (2020). Оюутны мэргэжил сонголтын сэдлийн талаарх онол арга зүйн асуудалд. *Боловсрол судлал*. Vol. 15 No. 427 (2015)Хуудас: 121-125
- Цогзолмаа.Н. (2021). Мэргэжил сонголтын чиг баримжааг судалсан нь. Цогзолмаа.Н. (2017). *Лавай*. Vol. 14. ISSN: 2410-4507
- Батсүх, Б. (2014). Оюутны мэргэжил сонголтод нөлөөлөх хүчин зүйлсийн судалгаа. Улаанбаатар.

Ном

Niles, S. G.-B. (2017). *Career Development Interventions*. Pearson.

Тайлан

Гэр Бүл, Хүүхэд, Залуучуудын Хөгжлийн Газрын судалгаа (2016)

Зохиогчдын мэдээлэл

Овог, нэр: Нацагдорж Далайсайхан
 <https://orcid.org/0009-0007-7181-2048>
 Байгууллагын нэр: Мандах Их Сургууль
 Хаяг: Баянгол дүүрэг, 16 дугаар хороо,
 Амарсанаагийн гудамж 18/1.
 Улс: Монгол
 e-mail: ndalaisaikhan@mandakh.edu.mn

Овог, нэр: Доржсүрэн Түвшинжаргал
 <https://orcid.org/0000-0002-6725-246X>
 Байгууллагын нэр: Мандах Их Сургууль
 Хаяг: Баянгол дүүрэг, 16 дугаар хороо,
 Амарсанаагийн гудамж 18/1.
 Улс: Монгол
 e-mail: tuvshinjargal@mandakh.edu.mn

Овог, нэр: Мөнхбаяр Ганхөлөг
 <https://orcid.org/0009-0008-2539-3580>
 Байгууллагын нэр: Мандах Их Сургууль
 Хаяг: Баянгол дүүрэг, 16 дугаар хороо,
 Амарсанаагийн гудамж 18/1.
 Улс: Монгол
 e-mail: gankhulug@mandakh.edu.mn
